

А. П. Стадниченко, Ю. В. Тарасова

Житомирський державний університет імені І. Франка

Ендемічні види молюсків (*Gastropoda*, *Pectinibranchia*) Сірійської зоогеографічної провінції у витоках Йордану

За зоографічним поділом фауни молюсків континентальних водойм, прийнятим Я. І. Старобогатовим (Старобогатов, 1970), водойми і водотоки Ізраїля належать до Сірійської зоогеографічної провінції Європейсько-Сибірської підобласті Палеарктичної області. У межах її знаходиться відносно невелика кількість континентальних водойм, які, до того ж, відзначаються здебільшого невеликими розмірами. Найкрупнішими серед них є басейни Йордану і Ель-Асі (Оронта) та інших меншого за них розміру річок Східного узбережжя Середземного моря.

Не зважаючи на те, як це може здатися на перший погляд, на малосприятливі умови для молюсків у водотоках і водоймах цієї території, зумовлені значною посушливістю клімату цього регіону, малакофауна Сірійської провінції, у тому числі і Ізраїлю, є досить багатою і різноманітною. Найхарактернішою ознакою є наявність у її складі численних ендемічних видів. Зокрема у Йордані, з якого ми посідаємо власні збори за квітень-травень 2004 і липень 2009 років, а також збір Ю. О. Гамарник за січень 2013 року, такими є гребінчастозяброві молюски (*Pectinibranchia*), що належать до двох родів – *Theodoxus* і *Melanopsis*. Перший із цих родів представлений тут ендемічним для Сірійської зоогеографічної провінції видом *Th. jordani* (Sowerby). Про його поширення в Йордані, екологічні особливості, вплив різних конкретних умов гідрологічного режиму і кліматичних чинників на щільність населення його популяцій йдеться як у нечисленних публікаціях 70-их років XX ст. (Dagan, 1971 а, б), так і в одній з наших останніх робіт (Стадниченко, Тарасова, 2012). Другий із згаданих вище родів представлений тут більшою кількістю

ендемичних видів, а саме – це *M. jordanicensis* Roth., *M. bullio* Parr., *M. saulcyi* Bourg. Варто згадати також і про те, що у межах Сирійської провінції, в тому числі зрідка й у Йордані, трапляється часом іще один вид роду *Melanopsis* характерний для тропічної смуги Старого Світу – *M. tuberculatus* (Miill.).

Усі ці молюски (як види роду *Theodoxus*, так і роду *Melanopsis*), котрі мешкають у Йордані, є яскраво-вираженими реофільними мезолімнічними тваринами. З них види роду *Melanopsis* – представники α -мезолімнічних гідробіонтів, тобто такі, у яких в історичному аспекті зв'язок з морською фауною найслабкіший, якщо взагалі не є сумнівним. Що ж стосується *Theodoxus*, то вони – типові γ -мезолімнічні тварини (Старобогатов, 1970). Усі вони трапляються у небагатьох типах материкових проточних водойм (здебільшого це річки або струмки), а *Th. jordanii*, крім того, значно поширений і в проточному озері Кінерет (Стадниченко, Тарасова, 2012), відомому також як Галілейське море, Тіверіадське і Генісаретське озеро. Йордан, стікаючи з Голанських висот, неподалік від Йорданського парку впадає у Кінерет, а на південному його боці (поблизу Ярденіту) витікає з озера, прямуючи у напрямку до Мертвого моря. Для нормальної життєдіяльності мезолімнічні види потребують значного насичення води киснем і відсутності різких коливань температурного чинника. Через це *Th. jordanii* оселяється у Йордані не лише на плесах, але досить часто і на перекатах, де нерідко досягає чималої чисельності.

Маючи у своєму розпорядженні зимовий збір молюсків *Pectinibranchia* з одного з витоків Йордану, люб'язно переданий нам Ю. О. Гамарник, представлений 71 екз., ми визначили в ньому два види цих молюсків – *Th. jordanicus* і *M. jordanicensis*. Місце збору – це струмок Тель-Дан у межах кібуца Тель-Дан і одноіменного з ним національного парку. Ложе струмка вузьке, утворене вулканічними породами, з численними валунами, гравієм і галькою. Шар намулу відсутній. Натомість на дні у великій кількості представлений деревний листовий опад (м'які тканини листя відсутні, залишилися одні «жилки»). На перекатах течія бурхлива, на плесах дещо спокійніша. Прозорість води повна, до дна. Глибина збирання матеріалу

близько 7 см, температура води – 4°C. Всі тварини перебували на верхніх або бічних (переважно поза течією) поверхнях валунів. Щільність поселення *Th. jordani* 3 екз./м². Популяція його була представлена лише молодими, дрібними особинами, відродженими протягом весняно-літнього сезону 2012 р. Натомість *M. jordanicensis* утворював тут великі скупчення – до 15 екз./10 см².

Усіх зібраних тут тварин було піддано повному паразитологічному обстеженню на предмет наявності (чи відсутності) у них трематодної інвазії спороцистами, материнськими і дочірніми редіями, розповсюджувальними личинками – церкаріями, а також і метацеркаріями. При цьому досліджено було у кожної особини гепатопанкреас, органи статеві системи, мантию і ногу. Усі тварини виявилися вільними від трематодної інвазії.

Література

Старобогатов Я. И. Фауна моллюсков и зоогеографическое районирование континентальных водоемов. Л.: Наука, 1970. – 371 с.

Dagan D. Taxomic discrimination between certain species of the genus *Theodoxus* // Isr. J. Zool., 1971 a. – Vol. 20. – P. 223 – 229.

Dagan D. Taxomic discrimination between certain species of the genus *Theodoxus* // Isr. J. Malac., 1971 b. – Vol. 2. – P. 49 – 55.

Стадниченко А. П., Тарасова Ю. В. *Theodoxus jordani* (Mollusca, Gastropoda, Pectinibranchia, Neritidae) з постійних водойм Ізраїля // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки. Біол. науки. 2012. Вип. 19. – С. 65 – 70.